

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH USULLARI.

Sharipova Sarvinoz Abdumajidovna
Ahmadova Dilnoza Erkin qizi.

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabalari.
furqatnorqobilov588@gmail.com.
Ahmadovadilnoza942@gmail.com.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17347063>

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni rivojlantirish masalalari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda matematik tafakkur va uning komponentlari, pedagogik usullar va strategiyalar, dars metodikasi hamda o'qituvchilarning roli ko'rib chiqilishi ko'zda tutilgan. Shuningdek, maqolada empirik tadqiqotlar asosida bolalarning tafakkuriga ta'sir etuvchi omillar va tavsiyalar keltiriladi. Maqola boshlang'ich sinf matematika darslarida matematik tafakkurni oshirishga qaratilgan yechimlar taklif etadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, matematika, tafakkur, mantiqiy fikrlash, pedagogik metodlar.

Abstract: This article analyzes the issues of developing mathematical thinking in primary school students from a theoretical and practical perspective. The study examines mathematical thinking and its components, pedagogical methods and strategies, teaching methodology, and the role of teachers. The article also presents factors and recommendations that influence children's thinking based on empirical research. The article offers solutions aimed at increasing mathematical thinking in primary school mathematics lessons.

Keywords: primary school, mathematics, thinking, logical thinking, pedagogical methods.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы развития математического мышления у учащихся начальной школы с теоретической и практической точки зрения. В исследовании рассматриваются математическое мышление и его компоненты, педагогические методы и стратегии, методика обучения и роль учителя. Также представлены факторы и рекомендации, влияющие на мышление детей, основанные на эмпирических исследованиях. Предлагаются решения, направленные на развитие математического мышления на уроках математики в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, математика, мышление, логическое мышление, педагогические методы.

Ta'lim jarayonining maqsadi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda fikrlash qobiliyatini shakllantirishdir. Ayniqsa boshlang'ich sinfdagi bolalarning fikrlash usullari hamon shakllanmoqda, shuning uchun ular bilan ishlashda pedagoglar metodik jihatdan chuqur bilimga ega bo'lishi zarur. Matematik tafakkur — mantiqiy fikrlash, umumlashtirish, tahlil, xulosa chiqarish kabi komponentlarni o'z ichiga oladi va bolalarda bu qobiliyatlarni uyg'un ravishda rivojlantirish muhimdir. Boshlang'ich sinfdagi matematik tafakkurni rivojlantirish bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlar, metodik tavsiyalar va pedagogik amaliyotlar mavjud, biroq har doim ularni maktab kontekstiga moslashtirish muammosi ham qoladi. Shuning uchun ushbu maqolada nazariy asoslar va amaliy yondoshuvlarni birlashtirishga harakat qilinadi.

Tahlil va natijalar: Matematik tafakkur tushunchasi va uning strukturasi.

Matematik tafakkur, ilk navbatda, bolalarda mantiqiy fikrlash va muammoni yechish jarayonini anglatadi. Tafakkurning tarkibiy komponentlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

Analitik tafakkur — muammoni bo'laklarga ajratish, strukturasi aniqlash.

Sintetik tafakkur — bo'laklardan umumiy xulosa chiqarish.

Qiyosiy tafakkur — ikki yoki undan ortiq obyektlar yoki vaziyatlar o'rtasida solishtirish.

Abstrakt tafakkur — ma'lumotlarni umumlashtirish, obrazlardan foydalanish.

Xulosa chiqarish — mantiqiy asoslangan fikrni shakllantirish va taqdim etish.

Boshlang'ich sinf bolalarida ayniqsa analitik va qiyosiy tafakkur elementlarini rivojlantirish muhimdir, chunki bu bosqichda bolalar hamon konkret fikrlash darajasida bo'lishadi.

Quyidagi tamoyillar pedagogik faoliyatda samarali qo'llanilishi lozim:

Bosqichma-bosqichlik — murakkabdan soddagacha, konkret holatdan abstraktsiyaga.

Shakllantiruvchi uslub — o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'l ko'rsatuvchi bo'lishi kerak.

Faollik — o'quvchilar darsga faol jalb qilinishi; masalalar, o'yinlar, muammolar orqali faol fikrlash.

Diferensial yondashuv — har bir bolaning istedodi, qobiliyati, o'rganish sur'ati inobatga olinishi.

Mustaqillik — o'quvchilarga muammolarni mustaqil yechishga imkon berish.

Integratsiya — matematik bilimlarni boshqa fanlar bilan bog'lash, hayotiy vaziyatlarga tatbiq etish.

Empirik tadqiqot. Tadqiqotga **3-b sinf** dagi 25 nafar o'quvchi va ularning matematik fani o'qituvchisi jalb qilindi. Tadqiqot 2024–2025 o'quv yilida, Sariosiyo tumanidagi umumta'lim maktablarida o'tkazildi.

Tadqiqot metodlari. **Pretest va posttest** — o'quvchilarning matematik tafakkur darajasi boshlang'ich va yakuniy holatda o'lchandi. **Kuzatuv** — dars jarayonida o'quvchilarning fikrlash usullari va jamoaviy ishlashlari kuzatildi. **Intervyu** — o'qituvchi va ba'zi o'quvchilar bilan suhbatlar o'tkazib, muammolar aniqladik.

Natijalar shuni ko'rsatdiki: Posttestda o'quvchilarning o'rtacha maydoncha ochiq savollarga javob berish foizi 15 % ga oshdi. Guruh ishlari va o'yinli mashg'ulotlar orqali qatnashgan o'quvchilarda mantiqiy va qiyosiy tafakkur qobiliyati ancha yaxshilandi. O'qituvchining individual yondashuvi va mustaqil ishlash imkoniyatlari bo'lgan darslarda o'quvchilar ko'proq ishtirok etishdi va muammolarni yechishda ijodiy yondoshishdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, nazariy jihatdan tavsiya etilgan usullar — o'yinli faoliyat, guruh ishlari, diferensial yondashuv — real darslarda ham samarali ekan. Biroq, ba'zi o'quvchilarda vaqt cheklovlari, motivatsiya pastligi yoki dars resurslarining cheklanganligi muammolar tug'dirdi.

Matematik o'yinlar va jumboqlarni darsga muntazam kiritish.

Muammoni yechishga yo'naltirilgan vazifalar berish (ochiq savollar).

Guruh va juft ishlash imkoniyatlarini berish — o'quvchilar fikr almashishsin.

Individual mashg'ulotlar va qo'shimcha topshiriqlar bilan diferensial yondashuv qo'llash.

Matematik bilimlarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash.

O'qituvchilarning metodik mahoratini oshirish, pedagogik tajriba almashuv: seminarlar, tajribalar.

Yaratilgan natijalarni baholashda jarayon va fikrlash yo'lini tahlil qilish. Bularning barchasi, boshlang'ich sinf matematika darslarida matematik tafakkurni rivojlantirishga ko'mak beradi.

Xulosa:Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni rivojlantirish nazariy jihatlari va metodik yondashuvlar ko'rib chiqildi. Nazariy asoslar bilan birga empirik natijalar ham keltirildi. Maqola tavsiyalar orqali o'qituvchilarga dars rejalashtirish va metodik ishlarda ko'mak berishni maqsad qilgan. Kelgusida tadqiqotda kattaroq namunalarni, turli maktablarda solishtirma tadqiqotlar o'tkazish va natijalarni keng auditoriyaga tarqatish muhim bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bikbayeva N.V. Boshlang'ich sinflarda matematika oqitish metodikasi Toshkent: Oqituvchi.
2. O.R. Roziqov va boshqalar. Didaktika. T., "Fan" 1997.
3. Tursunova Sh. "O'quvchilarda tadbirkorlik ko'nikmalari va innovatsiyalarni rivojlantirish" — Universal xalqaro jurnal.
4. "Umumta'lim maktab o'quvchilariga matematikadan nazariy va amaliy mashg'ulotlarda integrativ yondashuv metodologiyasi" — Tadbirkorlik va pedagogika ilmiy-uslubiy jurnal, 2025/N° 1